

Isonzói Szűz Mária

2008.12. 20 00:00

Margittai Gábor

Hogy miért nem lett a hősiesség és a győzelem szinonimája a Mrzli név a magyar történelmi köztudatban, ahogy Mohács vagy Trianon a totális vereségé, arra kevésbé a kiejthetetlennek tetsző hangalak, mint inkább közösségi emlékezetünk szolgál magyarázattal. De miért is maradna fönn holmi távoli magaslatok, sziklába vájt árkok és üregek nyelvi emléke, ha azok nevét sem őriztük meg, akik pusztá kézzel, légkalapáccsal meg robbanószerrel egyszer s mindenkorra átalakították a Mrzli hegyet – majd elestek a védelmében.

Fáradtságos útra kell vállalkoznia annak, aki a kilencven évvel ezelőtt elcsendesedett Isonzó-front egyik legvéresebb és legszentebb helyét kívánja felkeresni. Csaknem hétszáz kilométeres autózást, majd másfél órás hegymászást követően azonban nem katonás rendben sorakozó sírkeresztekre, nem is az utókor kegyeleti emlékműveire bukkan az utazó, hanem olyan világháborús nyomra, amelynek szentsége önmagából, hétköznapi feladatköréből fakad. Az Isonzó (Soca) folyó felső, szlovéniai szakaszán, ahol a türkizkék víz még sebesen tajtékozva tör előre, Kobarid (Caporetto) és Tolmin fölött, Krn falucska havasi legelőjén indul az az ösvény, mely a Mrzli hegy nyergéig visz. Nehezen fér a fejünkbe, hogyan lehet e virágba borult réteken, mesebeli zuhatagokon át kanyargó, havas sziklafalak alatt futó út végcélja a frontszakasz mészárszéke, amelyen tízezzrel veszték oda magyar és olasz bakák.

Ám az ösvény végén, a Mrzli oldalában – ahonnan lélegzetelállító kilátás nyílik az Isonzó páras-ezüstös szalagjára – megértjük, miért kellett 1915 kora nyarán versenyt futniuk a Monarchia és az olasz királyság katonáinak, hogy bevegyék a csaknem 1400 méteres magaslatot. A felső-isonzói fronton ez a hegy volt a Monarchia védelmének kulcsa: ha az olaszok elfoglalták volna, könnyűszerrel beroppantják az osztrák–magyar vonalakat – s akkor az ellenség talán meg sem áll a Dunántúlig. Mivel az olasz parancsnokság arra utasított, hogy a magaslatot bármi áron meg kell szállni, míg a mi hadvezetésünk megkövetelte a Mrzli megtartását, azaz a tolmeini hídfő biztosítását az utolsó töltenyig, az első világháború egyik legtöbb áldozatot követelő állásháborúja bontakozott ki az idilli pásztortanyák között.

Értelmetlen tömegrohamok géppuskatűzben, föld alatti aknaháború, napokig tartó pergőtűz, kézitusa a végsőkig buzogánnyal és gyalogsági ásóval, lavinaharcászat – huszonnyolc hónapnyi pokol néhány négyzetméternyi domboldalért. Magas hegyi környezetben, amely megsokszorozta az alföldi bakák szenvedéseit: „amikor eső után néhány percre hófűvás állott be, és fagyott – beállott a borzalom utolsó felvonása. A vizes ruha megfagyott az embereken [...]. Sírás és jajgatás hangzott ilyenkor e borzalmak tanyáján. Az egyetlen fedezék, ahol tűz égett, a századparancsnoké volt. A hóval fedett tetőre feküdtek a katonák, ahol a kályhacsövet karolták át, és sírták át a rémes éjszakát” – olvasható Latinka Sándor műszaki tiszt harctéri naplójában. Nem véletlenül kaphatta a hegy a Mrzli, azaz a fagyos nevet a szláv pásztoroktól.

Szeged háziezredének, a 46-osoknak a III. zászlóalja mindezek ellenére tizenegy isonzói csatán át verte vissza az olasz hegyi elit egységek öldöklő rohamait, egészen az 1917-es caporettói áttörésig, amikor a központi hatalmak hadereje a Piavéig kergette az ellenséget. A lustán hömpölygő Tiszától a zabolátlan Isonzóig, a Mars téri laktanyából a Mrzli

sziklagyomrába vezetett az alföldi parasztleányok útja, ahol maradék kurta életükben a modern kori világtörténelem egyik legnagyobb ellentmondásán rágódhattak.

A kaverna az építészettörténet zavarba ejtő jelensége: a technikai és harcászati forradalomnak köszönhetően visszarepítette az emberiséget a trogloditák korába.

Legalábbis azt a felét, amely belakta az első világháborús harcmezőket, és a hegyvidéki frontszakaszokon rövid idő alatt lövészárkok és mesterséges odúk labirintusával hálózta be a tájat. A kavernát a tüzérségi tűznek kitett katonák és a hadianyag védelmére találták ki: a természetes barlangokat mélyítették, vagy újakat véstek a hegyek mélyére, amelyekben olykor többszakasznyi baka is meghúzhatta magát a pergőtűz idején. Az örökké nyirkos üregekben, petróleumlámpák pislákoló fényénél gubbasztottak a katonák, itt aludtak, itt pihentek a rohamok szüneteiben, miközben a konzervdobozok tetejére tett borsószemeket lesték, amelyek jelezték, ha alattuk ástak az ellenség aknászai. Szabadkai vigadó, Szeszlaktanya, Böske, Szeged, Tarján, Bátorság, Feri bácsi – efféle neveket osztogattak a bakák óvóhelyeiknek, akik 1917-re több mint száz hadibarlangot készítettek a Mrzlin – tudjuk meg Négyesi Lajos hadirégész könyvéből (46-os szegedi bakák a tolmeini hídfőben. Hadimúzeum Alapítvány, 2007). Ám mind közül a legszebb arról a kavernaépítő tisztről kapta a nevét, akit még gyávasággal is megvádoltak, csak mert minden eszközt megragadott, hogy megóvja katonái életét és harcképességét. Diendorfer Miksa őrnagy, a 46/III. zászlóalj parancsnoka belátta, hogy a Mrzli, így a Monarchia védelmének kulcsa a kaverna.

A róla elnevezett barlang bejáratához érdemes követni a szlovének által példás módon kiépített tanösvényt a mrzli szabadtéri múzeumban: elindulni az „olasz” oldalon, ahol még ma is ott rozsdásodnak a köveken a rohamsisakok, csajkák, éleslőszerek; felkapaszkodni a csúcs alá, az aknarobbanások szaggatta lejtőre, majd leereszkedni a „magyar” oldalra a sziklafalhoz, amelyből tucatjával nyílnak a kavernák. Ha zseblámpával bemerészkedünk ezekbe a járatokba, a támfalak korhadó gerendáin kívül ezernyi régi üvegcserepet, szöveget, konzervdobozokat találhatunk az iszapos földön – a csaknem egy évszázaddal ezelőtti háború hétköznapjainak maradványait. A Diendorfer kavernában egyebet is: rövid folyosón botorkálunk előre, amikor lámpánk fényében kovácsoltvas kerítésre és betontömbre leszünk figyelmesek. „Szűzanyánk Mária légy néped oltalma” – betűzzük a magyar feliratot, s alatta németül a bizonyosság: a spártai, lassan cseppkövesedő oltárt a szegedi katonák emelték Diendorfer őrnagy parancsnoksága alatt 1917-ben.

Kavernakápolna.

Az oltárral szemben szenteltvíztartó – tüzérségi lövedék hüvelyéből fabrikálva. Ha lekapcsoljuk a lámpát, és elveszünk a mindent elnyelő sötétben, talán jobban magunk elé tudjuk képzelni az elgyötört arcú, ideglázzal küszködő, a barlang mélyére kuporodó szegedi bakákat, akik Szűz Máriához imádkoznak, miközben odakint dübörög a tüzérségi tűz pokla.

A szlovének minden augusztusban misét tartanak a Mrzlin elpusztult áldozatok emlékére. Több százan kapaszkodnak fel a kavernakápolnához, amelyet szlovén hagyományőrök tisztítottak meg – Négyesi Lajos és kutatótársai közreműködésével – a kilenc évtizedes törmelékhegytől. Akad olyan idős szlovén, aki ilyenkor doberdói nótát énekel – magyar nyelven. Ők átérzik, mit jelent huszonnyolc hónapnyi hősies kitartás a túlerővel szemben. A hihetetlen győzelem.

Hát mi?